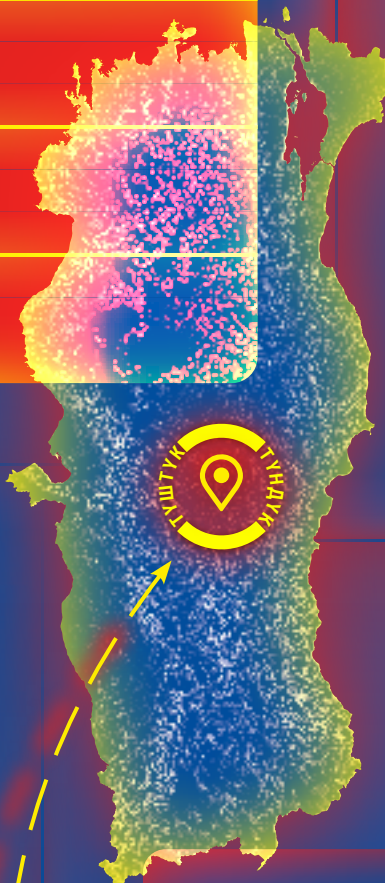

АДАМ УКУКТАРЫН КОРГОГОНУ ҮЧҮН СОТТОЛДУ

КАТ
ЖӨНӨТҮП
ӨЗГӨРТҮҮ
КИРГИЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

Шебнем
Корур
Финжанжы,
Түркия

Адам укуктары боюнча
билим берүү ишмердүүлүгү

КАТТАР МАРАФОНУ

КАТ ЖАЗ, ЖАШООНУ
ӨЗГӨРТ

Кимдир-бирөөнү колдоо үчүн бир аз гана адам биригип, мыкты ийгиликтерге жетсе болот.

Мындан 20 жыл мурда Польшада активисттердин чакан тобу 24 сааттык кат жазуу марафонун өткөрүшкөн. Кийинки жылдарда бул идея кеңири жайылган. Бүгүнкү күндө “Каттар марафону” — адам укуктары жаатында дүйнөдөгү эң ири иш-чарага айланды.

2001 -жылы 2,326 кат жазылса, 2023-жылы алардын саны 6 миллионго жеткен. Адамдар тилектештик көрсөтүүгө географиялык чек-аралар тоскоол эмес деген идея менен биригишип, твиттерди жазып, петицияларга кол коюп жана башка иш-чаралардын алкагында сөздүн күчүн колдонуп келишет. 2023-жылы эле 1,4 миллиондон ашык адам укук таануу боюнча билим берүү иш-чаралары аркылуу байланышта болушкан. Биздин биргелешкен иш-аракеттерибиз бир нече жылдар бою 100дөн ашуун адамдын жашоосун өзгөртүүгө жардам берип, активисттерди камактан бошотууга, укуктары бузулгандар үчүн адилеттүүлүктү орнотууга тынымсыз аракеттерди көрүп, жаңыланууну жактаган адамдарды коргоп келет.

Быйылкы өнөктүктө дагы дүйнөнүн ар тарабынан укуктары бузулган адамдарга колдоо көрсөтүлөт. Алар бири-бири менен байланышта, анткени бул адамдардын укуктары жөн гана ким болгондугу же алар өз укуктарын пайдалангандыгы үчүн бузулган. Алар адилеттүүлүккө жетиш үчүн биз биргелешип күрөшө алабыз. “Каттар марафону” аркылуу алардын ар бири дүйнө жүзүндөгү миңдеген адамдардан атайын тилектештик каттарын ала алышат. Алардын жагдайлары коомчулуктун назарында экенин билүү аларга жана үй-бүлөлөрүнө колдоо берип, алардын унутта калбаганын билдирет. Ал эми адилетсиздикти токтотууну талап кылып, бийликке түз кат жазуу менен биз адилеттүү жана бирдей дүйнөнү жарата алабыз.

Каттар марафону өнөктүгүнүн буга чейинки каармандары, бул иш-чаралар аркылуу көп адамдар аларды колдоп жатканын билип, каттардын таасири аларга чоң дем-күч бергенин айтышкан.

Көбүнчө, колдоого алган адамдарга жана аларга окшош жагдайларга дуушар болгон башка адамдарга карата мамилелер байкаларлык өзгөргөнүн көрүүгө болот. Айыптар алынып салынышы мүмкүн жана адамдар кармоочу жайдан бошотулган учурлар бар. Адамдарга гумандуу мамиле жасалып, аныкталган адилетсиздикке каршы жаңы мыйзамдар же жоболор киргизилет.

“Чын жүрөктөн айтам, бул өнөктүк менин өмүрүмдү сактады, мени алардан тирүү алып калды, анткени алар силер менин жанымда болгонуңарды билет.”

Яни Силва, айлана-чөйрөнү коргоочу активист, 2021-жыл

БАШТАГАНГА ЧЕЙИН

Адам укуктары боюнча билим берүү иш-чараларын ар кандай онлайн же оффлайн форматта, мисалы, мектепте, жамааттык топто, үй-бүлөдө же активисттик топтордун арасында өткөрүүгө болот. Фасилитатор катары бул иш-чараны алып барып жаткан кезде аны контекстке жана иштешип жаткан топко жараша ыңгайлаштыра аласыз. Мисалы, талкуулана турган маселелер боюнча катышуучулардын буга чейин кандай маалыматы бар экенин, алардын санын жана иш-чарага жигердүү катышууга мүмкүнчүлүк бере турган көнүгүүлөрдү кантип мыкты уюштурууну, техникалык шарттарды (онлайн же оффлайн түрдөбү), жана башка кандай чектөөлөр бар экенин карап чыксаңыз болот. Катышуучулар кандайдыр бир ишти аткарууну кааласа, бул алар үчүн коопсузбу сурап көрүңүз.

Иш-чарадагы бардык көнүгүүлөр биргелешкен окутуу ыкмаларына негизделген. Анда катышуучуларга жөн гана маалымат берилбейт; алар кейстерге байланыштуу маселелерге суроо салышат, изилдешет, талдашат жана талкуулашат. Мындай ыкма аркылуу катышуучулар:

Негизги компетенттүүлүктөрүн жана жөндөмдөрүн **АРТТЫРАТ**.

Суроолорду берет жана айтылган маселелерди тереңирээк түшүнүп, өз ой-пикирлерин **КАЛЫПТАНДЫРАТ**.

Кызыкчылыктарына, жөндөмдөрүнө жана тынчсызданууларына жараша талкууларды жүргүзүп, үйрөнгөн нерсесин **ЖӨНДӨЙ АЛАТ**.

Өз-ара эмоционалдуу иштешүү жана жүрүм-турумдарын өнүктүрүү үчүн керек болгон **МЕЙКИНДИКТИ ТАБАТ**.

Чехияда достор менен кат жазуу, Каттар Марафону-2023

Биз укуктары үчүн күрөшкөн адамдар жөнүндө окуп-билип үчүн бул шилтемеге басыңыз: amnesty.org/writeforrights

Өлкөңүздөгү Amnesty командасы менен байланышуу үчүн бул шилтемеге басыңыз: amnesty.org/countries

#W4R24 хэштегин колдонуп @Amnesty атына колдоо твитин жөнөтүңүз

Эгер сиз биргелешкен окутуу ыкмалары менен тааныш эмес болсоңуз, башта **Amnesty International Фасилитациялык колдонмосун** карап чыгыңыз (англисче): amnesty.org/en/documents/ACT35/020/2011/en/

Amnesty International адам укуктары боюнча онлайн курстарды, анын ичинде “Каттар марафону” өнөктүгү боюнча укук коргоочуларга арналган кыска курсту сунуштайт: academy.amnesty.org/learn

СИЗДИН СӨЗДҮН КҮЧҮ БАР

УКУК КОРГООЧУ АКТАЛДЫ

Рита – Кыргызстандык укук коргоочу жана жарандык башкаруу боюнча адис. Ал өмүрүнүн он жылдан ашык убактысын ишенимсиз жана коррупциялашкан мыйзамдык системадан жабыр тартып, укуктары бузулган адамдарга жардам көрсөтүүгө жана көз карандысыз юридикалык кеңештерди берүүгө арнаган. Рита 26 адам менен бирге суу сактагычты Өзбекстанга өткөрүп бере турган жаңы чек-ара келишимине каршы чыкканы үчүн камакка алынган. Аларга “бийликти күч менен басып алуу аракети” деген айып тагылган. Буга карата жоопко тартылгандар эң көп 15 жылга чейин эркинен ажыратылат. Рита жана кеминде 21 башка айыпталуучу 2024-жылдын 14-июнунда акталып чыкты.

“Мен өзүмдүн чоң, чоң ыраазычылыгымды билдиргим келет... Ошол кездеги сиздин иш-аракеттериңиз – сотко жиберилген каттар, арыздар, кол коюулар, прокуратурага келген көптөгөн каттар – баары абдан таасирдүү болду. Чындыгында, бул баарыбызга чоң дем-күч берди... Албетте, бизди актоо таптакыр күтүүсүз болду. Буга кантип ишенеримди да билбейм. Өзүбүзчө ар кандай сценарийлерди түзүп жаттык, бирок, баарыбыз акталып чыгабыз деп ойлогон эмеспиз!... Баарыңыздарга рахмат”.

Рита Карасартова,
Кыргызстан

© Private

“Мен абдан жеңилдеп калдым жана ушундай мыкты каттар марафонуна рахмат айтам. Мен түбөлүккө карызмын. Азыр менин мойнумдан чоң жүк түшкөндөй болду. Келген каттарды жана билдирүүлөрдү окуп жатып, мени бардыгы абдан сүйүп, баалагандай сезилди”.

Сесилия Чимбири, Зимбабве

ОППОЗИЦИЯЧЫЛ АКТИВИСТТЕР БОШОТУЛДУ

Оппозициячыл активисттер Сесилия Чимбири, Жоана Мамомбе жана Нетсай Марова Зимбабведеги нааразылык акциясына катышкандан кийин уурдалып кетип, кыйноого алынган жана түрмөгө камалган. Аларга “жалган маалыматтарды таратуу” жана “сот адилеттигинин жүрүшүнө тоскоолдук кылуу” деген айыптар тагылган. Нетсай кол салуудан кийин Зимбабведен качып кеткен. “Каттар марафону - 2022” өнөктүгүндө каарман катары катышкандан кийин, Сесилия менен Жоана Жогорку Сот тарабынан акталган.

© Amnesty International / Toro

Нидерландиядагы (солдо) жана Тогодогу (оңдо) Amnesty уюмунун колдоочулары Каттар марафону - 2023 иш-чараларында.

АДАМ УКУКТАРЫ ТУУРАЛУУ

Адам укуктары - бул ар бирибизге таандык негизги эркиндиктер менен коргоолор. Алар жашына, улутуна, жынысына, расасына, ишенимдерине жана жеке багыттарына карабастан кадыр-барктын, тең укуктуулуктун жана өз ара урматтоонун принциптерине таянат.

Сиздин укуктарыңыз – бул алардын сакталышы, башкаларга адилеттүүлүк менен мамиле кылуу жана өзүңүздүн жашооңузду тандоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу. Фундаменталдык адам укуктары универсалдуу – алар баарыбызга таандык; дүйнөдөгү бардык адамдар аларга ээлик кылат; алар ажыратылгыс жана аларды бизден тартып алуу мүмкүн эмес; алар бөлүнгүс жана бири-бирине көз каранды; алардын бардыгы бирдей мааниге ээ жана өз ара тыгыз байланышта.

Экинчи дүйнөлүк согуш учурунда жасалган мыкаачылыктардан кийин Адам укуктарынын жалпы декларациясы кабыл алынган. Ал бүткүл дүйнөдөгү адамдардын жашоосун жакшыртуу үчүн иштелип чыккан улуттук, аймактык жана эл аралык мыйзамдардын бекем пайдубалын түзөт. Адам укуктары бийликтегилерге мыйзам катары каралышы мүмкүн. Алар бийликтегилер жана мамлекеттик кызматкерлер үчүн өз юрисдикциясынын чегинде, ошондой эле чет жердеги адамдардын укуктарын урматтоо, коргоо жана аткаруу боюнча милдеттерди жаратат.

Адам укуктары – бул ыңгайлуу шарттар мүмкүн болгондо гана жетүүгө боло турган жыргалчылык эмес.

© Amnesty International - Бенин

"Каттар марафону- 2023" Бениндеги иш-чара

© UN Photo

АДАМ УКУКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ (АУЖД)

АУЖД – Экинчи дүйнөлүк согуштан кийинки жылдарда жаңыдан түзүлгөн Бириккен Улуттар Уюму тарабынан иштелип чыккан. 1948-жылдын 10-декабрында кабыл алынган күндөн тартып, ал адам укуктары боюнча эл аралык системанын негизин түзөт. Дүйнөдөгү бардык мамлекеттер бул документтин 30 беренесинде айтылган жалпы принциптерге баш ийе турганына макулдук берген.

АУЖД – аты айтып тургандай бул декларация. Бул дүйнө жүзү боюнча бийлик өкүлдөрүнүн адамдардага мамиле кылууда белгилүү стандарттарга баш ийүү ниетинин декларациясы. Адам укуктары эл аралык мыйзамдын бир бөлүгү катары саналат: АУЖД кабыл алынгандан бери анын принциптеринин негизинде көптөгөн башка милдеттүү мыйзамдар жана макулдашуулар түзүлдү. Дал ушул мыйзамдар жана макулдашуулар Amnesty International сыяктуу уюмдарга, бийликтегилерди "Каттар Марафонундагы" кейстерде баса белгилегенген мыйзамсыз жүрүм-турумдарынан же терс мамилесинен баш тартууга чакырууга негиз болот.

АДАМ УКУКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ

 <p>ЖАРАНДЫК УКУКТАР ЖАНА ЭРКИНДИКТЕР Жашоо укугу, кыйноодон жана кулчулуктан эркиндик, дискриминацияга жол бербөө укугу.</p>	<p>1-берене Өз беделинде жана укуктарда эркиндик жана теңдик</p> <p>2-берене Дискриминацияга жол бербөө</p> <p>3-берене Адамдын жашоо, эркиндик жана коопсуздук укугу</p> <p>4-берене Кулчулуктан боштондук</p> <p>5-берене Кыйноолордон эркиндик</p>
 <p>ЮРИДИКАЛЫК УКУКТАР Күнөөсүз деп саналуу укугу, акыйкат сот талап кылуу, негизсиз кармап кетүүдөн же мыйзамсыз камоодон бошотуу укугу.</p>	<p>6-берене Бардык адамдар мыйзам менен корголот</p> <p>7-берене Мыйзам алдында бардыгы бирдей</p> <p>8-берене Мыйзам тарабынан белгиленген негизги укуктары бузулган кезде аларды калыбына келтирүү талаптары</p> <p>9-берене Эч ким мыйзамсыз кармалууга, камалууга, же куугунтукталууга тийиш эмес</p> <p>10-берене Акыйкат сот жараянын талап кылуу</p> <p>11-берене Күнөөсү далилденге чейин күнөөсүз деп эсептөө</p> <p>14-берене Куугунтукка кабылганда чет өлкөдөн баш калкалоо чарасын издөө укугу</p>
 <p>СОЦИАЛДЫК УКУКТАР Билим алуу укугу, үй-бүлө куруу жана, эс алуу жана ден соолукка кам көрүү укугу.</p>	<p>12-берене Үй-бүлөлүк жеке турмушуна кийлигишпөө жана жеке турак-жайынын кол тийбестигин коргоо укугу</p> <p>13-берене Эркин жашоо жана мамлекеттер арасында эркин саякаттоо укугу</p> <p>16-берене Никеге туруу жана үй -бүлөлүк турмушун баштоо укугу</p> <p>24-берене Эс алуу жана бош убактысын пайдалануу укугу</p> <p>26-берене Билим алуу укугу жана башталгыч билим акысыз болууга тийиш</p>
 <p>ЭКОНОМИКАЛЫК УКУКТАР Турак-жайга ээ болуу, иштөө, пенсияга чыгуу жана татыктуу турмуштук стандартта жашоо укугу.</p>	<p>15-берене Жарандыкка ээ болуу укугу</p> <p>17-берене Жеке турак жайга жана мүлккө ээ болуу укугу</p> <p>22-берене Социалдык жактан камсыз болуу укугу</p> <p>23-берене Адилеттүү эмгек акыга иштөө жана кесипчилик союздарга кирүү укугу</p> <p>25-берене Ден соолук жана жыргалчылыгына кам көрүү үчүн адекваттуу турмушта жашоо укугу</p>
 <p>САЯСИЙ УКУКТАР Өлкөнү башкарууга катышуу, добуш берүү, тынч чогулуштарды өткөрүү, сөз эркиндиги, дин жана ишеним укуктары.</p>	<p>18-берене Ишеним жана дин эркиндиги укугу</p> <p>19-берене Сөз эркиндиги жана маалыматты таратуу укугу</p> <p>20-берене Тынч чогулуштарга катышуу жана ассоциацияларга кирүү эркиндиктери</p> <p>21-берене Өз өлкөндү башкарууга катышуу укугу</p>
 <p>МАДАНИЙ ЖАНА ТИЛЕКТЕШТИК УКУКТАРЫ Коомчулуктун маданий турмушуна катышуу укугу.</p>	<p>27-берене Коомдун маданий жашоосуна катышуу укугу</p> <p>28-берене Бардык укуктар толугу менен ишке ашырылышы мүмкүн болгон эл аралык тартипке болгон укук</p> <p>29-берене Башкалардын укуктарын сыйлоо жоопкерчилиги</p> <p>30-берене Бул укуктардын бирин дагы тартып алууга тыюу салынат!</p>

ИШ-ЧАРА

УКУК КОРГООЧУЛАР

НЕГИЗГИ ТҮШҮНҮКТӨР

- Сөз эркиндиги
- Укук коргоочулар
- Кыйноо

БУЛ ИШ-ЧАРА БОЮНЧА

Катышуучулар кыйноолорго каршы күрөшкөн түркиялык соттук – медициналык адис Шебнем Корур Финжанжынын окуясы аркылуу укук коргоочулардын маанилүү ролу жөнүндө биле алышат. Катышуучулар кыйноолорго каршы этикалык жана юридикалык аргументтерди талдап, Шебнемге колдоо каттарын жазуу менен өз аракеттерин көрүшөт.

ЖАШ КУРАК: 14+

КЕРЕКТҮҮ УБАКЫТ

60 мүнөт. “Аракеттенүү” бөлүмүндө сизге кошумча убакыт керек болушу мүмкүн.

КҮТҮЛГӨН НАТЫЙЖАЛАР

Катышуучулар:

- Укук коргоочулардын ролун жана алардын маанилүү иштерин түшүнүшөт.
- Кыйноолорго каршы этикалык жана юридикалык аргументтерди талдашат.
- Укуктары тебеленгендердин абалын түшүнүп, тилектештигин билдиришет.
- Amnesty International уюмунун “Каттар марафону” өнөктүгү тууралуу үйрөнүшөт.
- Шебнем Корур Финжанжыга колдоо көрсөтүп, ага тилектештик каттарын жазышат.

МАТЕРИАЛДАР

- Колдонмо: Шебнемдин окуясы (11-бет)
- Башкы маалыматтар (10-бет)
- Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (АУЖДнын) жөнөкөйлөтүлгөн нускасы (5-бет)
- Кагаз, калем жана конверттер (эгер кат жазсаңыз)
- Кошумча материал: Каттардын үлгүлөрүн кароо үчүн бул шилтемеге басыңыз (англисче): www.amnesty.org/writeforrights/
- Кошумча материал: “Каттар Марафону: Аракет жасоо” видеолорун көрүү үчүн бул шилтемеге басыңыз www.amnesty.org/w4r-videos

ДАЯРДАНУУ

- Башкы маалыматтарды жана Шебнемдин окуясын карап чыгыңыз.
- Кошумча: Ар бир катышуучу үчүн Шебнемдин окуясын жана АУЖДнын жөнөкөйлөтүлгөн нускасын принтерден чыгарып алыңыз.

КӨБҮРӨӨК МААЛЫМАТ АЛУУ ҮЧҮН

- Amnesty академиясында адам укуктары боюнча көбүрөөк билгиңиз келсе бул шилтемеге басыңыз: www.amnesty.org/en/get-involved/online-courses/
- Колдонмону окуп чыгыңыз: Кыйноолорго каршы күчтөндүрүү: Адам укуктары боюнча тренингдердин сериясы (англис, арап, француз, испан тилдеринде): www.amnesty.org/en/documents/act40/1433/2015/en/

АЛДЫН АЛУУ ЧАРАЛАРЫ

Иш - чараны баштоонун алдында катышуучуларга кыйноо жана башка адам укуктарын бузуу боюнча темалар аларды капаланып, тынчсыздандырышы мүмкүн экенин билдириңиз. Катышуучуларга күчтүү эмоцияларды сезүү жана өзүнө кам көрүү нормалдуу экенин түшүндүрүңүз. Катышуучулар өз ойлорун жана эмоцияларын билдире алгыдай алар үчүн коопсуз жана колдоо тапкан чөйрөнү түзүңүз. Эгерде алар кыйналып баратса, же тыныгууга муктаж болсо, аларды ачык айтууга үндөңүз. Катышуу ыктыярдуу экенин жана аларга ыңгайсыз сезилсе, талкуулардан же көнүгүүлөрдү аткаруудан баш тартуу мүмкүн экенин билдириңиз. Кыйноонун графикалык сыпаттамасын колдонуудан алыс болуңуз, анын ордуна адам укуктарынын аспектилерине жана ал укуктарды коргоонун маанилүү жактарына көңүл буруңуз. Сенсациядан оолак болуу менен талкууларды тең салмактуу, сый-урмат жана тилектештик менен өткөрүңүз.

1. УКУК КОРГООЧУЛАР БОЮНЧА ТАЛКУУ

Катышуучуларга бул суроону берүү менен талкууну баштаңыз:

- “Укук коргоочу же адам укуктарын коргоочу” дегенде оюңузга эмне келет?

Катышуучулардын жоопторун флипчартка же тактага жазыңыз.

Бир нече жоопторду уккандан кийин, адам укуктарынын эл аралык стандарттарына негизделген бул аныктаманы окуп бериңиз:

“Укук коргоочулар – адам укуктарын коргогон жана аларды жайылтуу үчүн тынч иш-аракеттерди жасаган адамдар. Алар жеке түрдө өз алдынча же башкалар менен биргеликте иш алып барат. Алардын ишмердүүлүгү адам укуктарынын белгилүү бир тармагына же атайын бир топтун укуктарына багытталышы мүмкүн. Бирок алар Адам укуктарынын жалпы декларациясында белгиленген бардык укуктардын универсалдуулугун таанууга тийиш. Демек, алар кээ бир адам укуктарын жокко чыгара албайт же башкалардын укуктарын басмырлаган аракеттерди жасай албайт. Эгер адам жек көрүүгө, басмырлоого же зордук-зомбулукка катышса же андай аракеттерди колдосо, ал укук коргоочу деп эсептелбейт”.

Катышуучуларга бул суроолорду берүү менен талкууну уланттыңыз:

- Укук коргоочулар биздин коомдо кандай роль ойнойт?
- Сиз тааныган же билген укук коргоочулар барбы? Алар кимдер жана кандай укуктарды коргошот?
- Укук коргоочу болуунун тобокелдиктери барбы?
- Укук коргоочуларда сизди эмне суктандырат?

10-беттеги башкы маалыматты колдонуп, мисалдарды келтириңиз жана талкууну жыйынтыктаңыз.

Катышуучуларга өмүрүн кыйноолорду жок кылууга жана адам укуктарын коргоого арнаган түркиялык укук коргоочу, профессор Шебнем Корур Финжанжынын окуясын карай турганын билдириңиз. Шебнем - өзгөчө кылмыш иштеринде өлүмдүн же жаракаттын себебин иликтеген соттук-медициналык адис.

2. ШЕБНЕМ КОРУР ФИНЖАНЖЫНЫН ОКУЯСЫ

 15 МҮНӨТ

Профессор Шебнем Корур Финжанжынын окуясын (11-бет) катышуучуларга окуп бериңиз же өздөрү окуганга маалыматтын көчүрмөсүн таратып бериңиз. Эгерде катышуучулар тиешелүү түшүнүктөр менен тааныш болбосо, аларга 10-беттеги кыйноонун аныктамасы жазылган баракты чогуу бериңиз.

Шебнем тууралуу билгенден кийин катышуучулардын оюн сураңыз:

- Шебнем тууралуу окуп жатканда оюңузга эмне келди?
- Эмне үчүн түрк бийлиги Шебнемди куугунтуктап, коркутуп жатат деп ойлойсуз?
- Шебнем сыяктуу адам укуктары үчүн күрөшкөн активисттерди коргоо керек деп ойлойсузбу? Эмне үчүн?

3. КЫЙНООНУ ТОКТОТ!

 15 МҮНӨТ

Катышуучуларга кыйноого тыюу салган эл аралык мыйзамдар бар экенин жана алар күчтүү юридикалык, саясий жана этикалык аргументтер менен коштоло турганын айтыңыз. Аларга азыр бир катар билдирүүлөрдү окуй турганыңызды билдириңиз. Катышуучуларга айтылгандарды туура же туура эмес деп эсептегенине жараша бөлмөдө эки башка орун алууларын айтыңыз. Бөлмөнүн бир тарабын "Туура", экинчи тарабын "Туура эмес" деп белгилеңиз. Катышуучулар эгер алар жообун так белгилей албаса же бул билдирүү жарым-жартылай туура деп ойлосо, бөлмөнүн ортосуна турушу керек.

Ар бир билдирүүнү так окуп, катышуучуларга жоопторун ойлонууга бир аз убакыт бериңиз. Катышуучулар өз ордуна тургандан кийин, кээ бир ыктыярчылардан тандоосун түшүндүрүп берүүсүн сураңыз. Андан кийин билдирүүлөрдүн туура жообун айтып, түшүндүрмөсүн келтириңиз.

Билдирүүлөр:

1. Кыйноонун кээ бир түрлөрүнө өзгөчө кырдаалдарда же улуттук коопсуздук маселелери сыяктуу белгилүү бир шарттарда жол берилет.
Туура эмес: Адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдар, анын ичинде Кыйноолорду алдын алуу боюнча БУУнун конвенциясы (1984) жана Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт (1966), кыйноого бардык шарттарда, анын ичинде өзгөчө кырдаалдарда же улуттук коопсуздукту коргоодо да тыюу салат. Эч кандай өзгөчөлүктөр берилбейт.
2. Адамдарды уйкудан ажыратуу (уктатпоо) – бул кыйноонун бир түрү.
Туура: Уйкудан ажыратуу БУУ тарабынан кыйноо же башка катаал, адамгерчиликсиз же кадыр-баркты басмырлаган мамиленин бир түрү катары каралат. Кыйноолорду жана башка катаал мамилердин түрлөрү жөнүндө ойлонгондо, көбүнесе стресске дуушар болгон абал, электрошокер жана оозу-мурдуна суу куюу сыяктуу ыкмаларды эстейбиз. Тилекке каршы көп өлкөлөрдө мындай жапайы көрүнүштөр дайыма болуп турат. Бирок мындай кыянатчылыктарга түрмөнүн адамгерчиликсиз шарттары, камерада жалгыз кармоо жана медициналык жардам көрсөтүүдөн баш тартуу сыяктуу зомбулуктар да кошулат.

3. Кыйноолор бийликке адамдардан тез, ишенимдүү жана так маалымат алууга жардам берет.
Туура эмес: Кыйноолордун курмандыктары зомбулукту токтотуу максатында жалган же адаштыруучу маалыматтарды берип, кыйноолор аркылуу алынган чалгындоо маалыматтарын көп учурда ишенимсиз кылат. Адамдардан кыйноо аркылуу маалымат алынган билинип, алардын соттолгондугу жоюлган учурлар кездешет.
4. Кыйноолор жабырлануучуларда узак мөөнөттүү психологиялык травма калтырышы мүмкүн.
Туура: Кыйноолор көп учурда травмадан кийинки стресстин пайда болушу, депрессия жана тынчсыздануу сыяктуу узак мөөнөттүү психологиялык көйгөйлөргө алып келет.
5. 5. Иш-жүзүндө кыйноолор негизинен улуттук коопсуздукка жана терроризмге каршы күрөшүүгө байланышкан маселелер менен гана чектелет.
Туура эмес: Кыйноолор жалпысынан улуттук коопсуздукка жана терроризмге каршы күрөшүүгө байланышкан маселелер менен гана чектелет деген жаңылыш түшүнүк. Бирок Amnesty International уюмунун изилдөөсү көрсөткөндөй, бул ар бир адамдын башына келиши мүмкүн – майда кылмышкерлер, этникалык азчылыктардын өкүлдөрү, демонстранттар, студенттер, активисттер жана туура эмес жерде туура эмес убакта болуп калгандар. Милиция жана башка бийлик органдары тарабынан сабалган, кемсинтилген, зордуктоо же башка сексуалдык зомбулук менен коркутууларга кабылгандар көбүнчө жакыр жана маргиналдуу топтогу адамдар; аларды коргой турган эч ким жок же жардам сурап жатканда алардын үнүн эч ким укпайт.

Бул бөлүктү жыйынтыктап, алынган маалыматтарды карап чыгуу үчүн катышуучулардан бул суроолорго жооп берүүсүн сураңыз:

- Шебнемдин жасаган иштери эмне үчүн маанилүү?
- Шебнем сыяктуу укук коргоочуларга кантип колдоо көрсөтө алабыз деп ойлойсуз?

4. АРАКЕТ КӨРҮҮ

Amnesty International уюмунун “Каттар марафону” өнөктүгү жөнүндө айтып бериңиз. Уюм адамдарды Шебнем Корур Финжанжы үчүн адилеттүүлүктү талап кылууга чакырып жатканын түшүндүрүңүз. Жазылган каттардын жана башка аракеттердин кандай ийгиликтерди жаратканын көрсөткөн былтыркы өнөктүктөн мисалдарды келтирсеңиз болот (3-бет). Каттар марафону боюнча кыска видео (англисче): www.amnesty.org/w4r-videos

Эгерде катышуучуларга берилген убакыттын ичинде кандайдыр бир ишти аткарууга убакыт жетпесе, аны кийинчерээк кантип ишке ашырууга колдоо көрсөтүңүз же ал иштерди топторго бөлүштүрүп бериңиз. Катышуучуларды креативдүү болууга шыктандырыңыз.

 15 МҮНӨТ

Катышуучуларга Шебнем Корур Финжанжынын видеосун бул жерден көрсөтө аласыз (англисче): www.amnesty.org/w4r-videos

Шебнем Корур Финжанжы

КАТ ЖАЗУУ

Катышуучуларды оң жактагы байланыш даректерин колдонуп, Түркиянын Юстиция министрине кат жазууга чакырыңыз.

- Министрге каттын жеке өзгөчөлүгүн белгилөө үчүн өзүңүз жөнүндө бир нерсе айтыңыз.
- Министрге Шебнемдин окуясында сизди эмне шок кылганын белгилеңиз.
- Министрге бийликтегилер адам укуктарын урматтоосу жана коргоосу эмне үчүн маанилүү деп ойлой турганыңызды айтыңыз.
- Бийликтен **Шебнемди куугунтуктоо үчүн жазык сот адилеттиги системасын кыянаттык менен колдонууну токтотууну жана адам укуктарын коргоону үчүн ага каршы башка айыптарды коюудан баш тартууну талап кылыңыз.**

ЮСТИЦИЯ МИНИСТРИНЕ

Кызылай (Kızılay)
Милли Мүдафа проспекти №5 (Milli Müdafâ Cd.)
Чанкая 06420 (Çankaya)
Анкара (Ankara)
Түркия (Türkiye)

Email: ozelkalem@adalet.gov.tr

Facebook: www.facebook.com/bmyilmaztunc/

X: [@yilmaztunc](https://twitter.com/yilmaztunc)

Instagram: [@yilmaztunc](https://www.instagram.com/yilmaztunc)

ХЭШТЕГС: #ŞebnemKorurFincanci #W4R24

КАЙРЫЛУУ: Урматтуу министр

ТИЛЕКТЕШТИК КӨРСӨТҮҮ

Шебнемге Түркиядагы адам укуктарын коргоо үчүн күрөшүндө аны колдой турганыңызды билдириңиз. Ага тилектештик жана үмүт берген каттарды жөнөтүңүз. Креативдүү болуңуз! Социалдык тармактарга постторду жарыялап, Шебнемди белгилеп кетиңиз. Х баракчасында Шебнемге катталууну унутпаңыз!

Шебнем түрк жана англис тилдеринде сүйлөйт. Бул жерде берилген мисалдарды каттарда колдонсоңуз болот:

Англисче: I stand with you, Prof Şebnem Korur Fincanci. Defending human rights should never be a crime. Thank you for all your amazing work, we are in full solidarity with you.

Түркчө: Sevgili Prof Şebnem Korur Fincanci, yanınızdayım. İnsan haklarını korumak hiçbir zaman suç değildir. Hak arayışında yaptığınız çok değerli çalışmalarınız için teşekkürler, dayanışma ile.

Бийлик күрт кыймылы менен байланыштырган кызыл, алтын жана жашыл түстөрдү бирге колдонуудан алыс болуңуз.

Проф. Шебнем Корур Финжанжы (Prof. Şebnem Korur Fincanci)
Түрк медициналык ассоциациясы
с/о Türk Tabipleri Birliği
ГМК Бульвары (GMK Bulvarı)
Даныш Туналыгы көчөсү № 2/17-23
(Şht. Danış Tunalıgil Sk.)
06570 Малтепе (Maltepe)
Анкара (Ankara)
Түркия (Türkiye)

X: [@SKorurFincanci](https://twitter.com/SKorurFincanci)

ХЭШТЕГС: #ŞebnemKorurFincanci #W4R24

БАШКЫ МААЛЫМАТТАР

УКУК КОРГООЧУЛАР

Укук коргоочулар жеке адамдардын жана жамааттардын укуктарын коргоо жана жактоо менен коомдо маанилүү роль ойношот. Алар укук бузууларды ачыкка чыгарып, жабырлануучуларга колдоо көрсөтүп, адам укуктарынын стандарттарын колдоо үчүн мыйзамдык жана социалдык өзгөрүүлөрдү талап кылышат. Алардын ишмердүүлүгүнө мыйзам бузууларды документтештирүү, юридикалык жардам көрсөтүү, коомчулукка түшүндүрүү иштерин жүргүзүү жана күнөөлүүлөрдү жоопкерчиликке тартуу үчүн эл аралык адам укуктарынын механизмдери менен иш алып баруулар кирет.

Укук коргоочулар коомдун бардык катмарынан келишет. Бул студенттер, жамааттык лидерлер, журналисттер, юристтер, зомбулуктун курмандыктары жана алардын үй-бүлөлөрү, медицина кызматкерлери, мугалимдер, профсоюз кызматкерлери, маалымат таратуучулар, фермерлер, экологиялык активисттер жана башкалар. Алар мамлекеттик чиновниктер жана корпорациялардын бийликти кыянаттык менен пайдалануусуна каршы чыгып, айлана-чөйрөнү коргоого катышат, азчылыктардын укуктарын жактайт, аялдардын жана ЛГБТ адамдардын укуктары үчүн салттуу тоскоолдуктарга каршылыгын билдирет жана эмгек шарттарына кыянаттык кылгандарга каршы турат.

Алар күчтүү бийликке жана мамлекеттик эмес тараптарга каршылык көрсөткүндүгү үчүн, укук коргоочулар дээрлик бардык жерде олуттуу тобокелчиликтерге кабылып, коркутууларга, куугунтукка, камоого, зордук-зомбулукка жана атүгүл өлүм коркунучуна туш болушат. Бийликтер жана башка күчтүү топтор көбүнчө каршы чыккандардын оозун жабуу жана көзөмөлдү кармап туруу үчүн аларды бутага алышат. Адам укуктары, анын ичинде сөз эркиндиги жана тынч чогулуштарга болгон укуктар катуу чектелген репрессиялык режимдерде өзгөчө олуттуу коркунучтар бар. Бирок алар чоң тобокелчиликтерге туш болсо да, маргинал жана жапа чеккен адамдардын укуктары үчүн күрөшүүнү улантып келишет. Алардын иши көп учурда олуттуу социалдык жана мыйзамдык өзгөрүүлөргө, жашоону жакшыртууга жана бүткүл дүйнө боюнча адамдын кадыр-баркын жана эркиндигин алдыга жылдырууга түрткү берет.

Бийликтегилер укук коргоочуларды коргоого, аларга каршы жасалган бузуулар тууралуу арыздарды кароого жана натыйжалуу чечүүгө, ошондой эле алардын коопсуз жана ыңгайлуу чөйрөдө басмырлоосуз ишмердүүлүгүн жүргүзүүнү камсыз кылууда эң жогорку жоопкерчиликти алат.

КЫЙНОО

Кыйноо – бул расмий кимдир-бирөөнүн белгилүү бир максатта башка бирөөгө катуу психикалык же физикалык зомбулук көрсөтүүсү же ырайымсыз мамиле кылуусу болуп эсептелет. Кээде бийликтегилер адамдарды кылмышты мойнуна алдыртуу үчүн же андан маалымат алуу үчүн кыйноого алышат. Кээде кыйноо коомду коркутуу үчүн атайын жайылтылган жаза катары колдонулат. Кыйноонун ар кандай түрлөрү бар. Алар адамды уруп-сабоо, же электрошок менен кыйноо сыяктуу физикалык мүнөздө болушу мүмкүн. Ошондой эле, зордуктоо же сексуалдык ыдык көрсөтүү сыяктуу сексуалдык мүнөздө болушу мүмкүн. Же алар психологиялык мүнөздө болушу мүмкүн, мисалы, уйкудан ажыратуу же узакка созулган обочолонтуу же жалгыз камап коюу.

Кыйноо жана катаал мамиленин башка бардык түрлөрү эл аралык укуктар боюнча ар дайым мыйзамсыз. Алар ондогон жылдар бою эл аралык деңгээлде мыйзамсыз деп табылган. Бирок тилекке каршы дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрү адамдарды кыйноону улантууда жана кыйноолорду ички улуттук мыйзамдарына ылайык кылмыш деп эсептебей келишет. Кыйноолорго тыюу салынган жана кылмыш катары саналган жерлерде да бийликтер көп учурда күнөөлүүлөрдү жоопко тартышпайт, чындыктын бетин ача алышпайт же жабырлануучуларга толук компенсация төлөнүшүн камсыз кылышпайт. Amnesty International уюму 2009-жылдын январынан 2013-жылдын май айына чейин дүйнөнүн ар бир регионунан 141 өлкөдө кыйноолор тууралуу билдирүүлөрдү алган. Кыйноолорду эч качан актоого болбойт. Бул жапайы жана адамкерчиликсиз мамиле жана мыйзам үстөмдүгүн терроризм менен алмаштырат. Бийлик аны колдонууга уруксат бергенде, эч ким андан коопсуз эмес.

Шебнем Корур Финжанжы Түрк медициналык ассоциациясынын логотипинин жанында.

ШЕБНЕМ КОРУР ФИНЖАНЖЫНЫН ОКУЯСЫ

Профессор Шебнем Корур Финжанжы үйүндө мышыктары Симоне жана Улула менен убакыт өткөргөндү, тамак жасаганды жана музыка укканды жакшы көрөт. Бетховен анын сүйүктүү композитору.

Шебнем кыйноолорду жана катаал мамилени жоюу боюнча иштери менен дүйнөгө таанылган соттук-медициналык адис. Ал кыйноолорду жана катаал мамилени иликтөө боюнча Бириккен Улуттар Уюмунун протоколун жана Бүткүл дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюму үчүн сексуалдык зомбулук боюнча колдонмону иштеп чыгууга салым кошкон. Ал 2024-жылдын июнь айына чейин Түрк медициналык ассоциациясын жетектеп келген. Шебнем Түркиядагы адам укуктарын, анын катарында сөз эркиндиги укугун коргоо боюнча да тынымсыз күрөшүп келет.

Түрк бийлиги Шебнемдин оозун жабуу жана анын маанилүү иштерин токтотуу максатында бир канча жылдан бери аны негизсиз кылмыш иштерине айыптап, камакка алып, куугунтуктап келет. 2023-жылдын январында ал түрк аскерлери Иракта химиялык курал колдонгон деген айыптоолорду иликтөөнү талап кылгандан кийин “террордук уюмга үгүттөө” деген айып менен соттолгон. Шебнем соттун өкүмүнө каршы даттанууда, бирок анын доо арызынан майнап чыкпаса, ал дээрлик эки жылга эркинен ажыратылышы мүмкүн.

Бийлик адамдардын сөз эркиндигин кысымга алып, Шебнем өңдүү укук коргоочулардын ишмердүүлүгүнө чектөө коюуда. Бирок Шебнем алардын коркутууларына моюн сунган жок. Кандай гана куугунтуктоого кабылбасын, “ушул убакка чейин эч бир бийликке жүгүнгөн адатым болгон эмес” дейт ал.

© Fatoş Erdoğan

© Pexels

© Turkish Medical Association

Жогоруда жана төмөндө: профессор Шебнем Корур Финжанжы.

Борбордо: Стамбул, Түркия.

AMNESTY INTERNATIONAL ТУУРАЛУУ

Amnesty International - бул 10 миллиондон ашык адамдан түзүлгөн бирдиктүү кыймыл. Бул ар бир адамда гумандуулукту мобилизациялап, бардыгыбыз укуктарыбыздан тегиз пайдалана ала турган өзгөрүүлөр үчүн өнөктүктөрдү жүргүзөт. Биздин дүйнөгө болгон көз карашыбыз – бул бийликтегилер убадаларын аткаруусу, эл аралык мыйзамдарды сыйлоосу жана жоопкерчиликтерин сезүүсү. Кайсы жерде жана качан мыйзам бузуулар болсо, биз аларды иликтеп, фактыларды ачыкка чыгарабыз. Бийликтегилерди, ошондой эле компаниялар сыяктуу башка таасирдүү топторду берген убадаларын аткаруусун жана эл аралык мыйзамдарды сактоосун камсыз кылуу үчүн аракеттерди көрөбүз. Биз иштешкен адамдардын таасирдүү окуяларын айтып берип, дүйнө жүзү боюнча миллиондогон колдоочуларды өзгөртүү киргизүүгө үгүттөөгө жана алдыңкы катардагы активисттерди коргоого мобилизациялайбыз. Биз адамдарга билим берүү жана тренингдер аркылуу өз укуктарын билүүсүн колдойбуз.

Биздин иштер адамдарды коргойт жана күчтөндүрөт - өлүм жазасын алып салуудан сексуалдык жана репродуктивдик укуктарды өнүктүрүүгө ; дискриминацияга каршы күрөшүүдөн качкындардын жана мигранттардын укуктарын коргоого чейин күч жумшайбыз. Кыйноого алгандардын жоопко тартылуусуна, репрессивдүү мыйзамдарды өзгөртүүгө жана өз оюн айтканы үчүн камалгандарды бошотууга жардам кылабыз. Эркиндигине же кадыр -баркына коркунуч жаралган ар бир адам үчүн үн катып, алардын укуктарын коргоого чакырыктарды жасайбыз.

© Amnesty International 2024

Башка түрдө көрсөтүлбөгөн учурдан тышкары, бул документтин мазмуну Creative Commons лицензиясына таандык (атрибуция, коммерциялык эмес, туунду эмес, эл аралык 4.0).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Көбүрөөк маалымат алуу үчүн www.amnesty.org веб-сайтыбыздагы уруксааттар барагына кириңиз.

Эгерде колдонулган материал Amnesty International уюмунан бөлөк, башка автордук укуктун ээсине таандык болсо, бул материал Creative Commons лицензиясына кирбейт.

Алгач 2024 – жылы
“Amnesty International Ltd”
тарабынан жарыяланды.

Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW, UK

Сентябрь, 2024-ж
Индекс: **POL 32/8288/2024** Kyrgyz
Түп нускасы: **Англисче**

Башка түрдө көрсөтүлбөгөн учурдан тышкары бардык сүрөттөр © Amnesty International уюмуна таандык.

Мукаба сүрөтү: © Private

amnesty.org

**КАТ
ЖӨНӨТҮП
ӨЗГӨРТҮҮ
КИРГИЗ**

AMNESTY
INTERNATIONAL